

L'EXPRESSIÓ DE LA CONSEQÜÈNCIA EN CATALÀ ANTIC: LES CONSECUTIVES D'INTENSITAT - MANERA

Montse Batllori (Universitat de Girona)
Avel·lina Suñer (Universitat de Girona)

1. INTRODUCCIÓ

Tradicionalment els gramàtics hem agrupat sota el rètol d'oracions consecutives estructures molt diverses que tenen en comú el fet que la segona de les dues proposicions relacionades expressa la conseqüència del que es diu a la primera. Dins d'aquestes estructures s'han distingit dos grans grups. D'una banda, les anomenades *consecutives paratàctiques* o *il·latives*, on la relació lògica establerta entre les dues proposicions té caràcter asindètic o bé es codifica mitjançant un marcador discursiu¹ i, de l'altra, les *consecutives subordinades*, on la proposició que expressa la conseqüència s'introdueix a través de nexos subordinants.

En aquest article volem tractar l'evolució d'un tipus d'oracions consecutives subordinades, les anomenades *consecutives d'intensitat-manera* que il·lustrem amb els exemples de català medieval d'(1) i de (2) –Cf. Narbona (1978), Bartol (1986) i Herrero (2005). A (1) trobem consecutives d'intensitat-manera amb nexes continus i a (2) consecutives d'intensitat-manera amb nexes discontinus:

- (1) a. Àlias quan és a la facultad del aüd o la possession debita és o avuda **de acstal guisa ke** si equal és lur aver fos o ces coses sobre si són, no prènnan contention de entenpransa ke greu és a kosir, ke lur facultad si la puxa hom coneguar [Moran i Rabella (2001: 78, 2)]
- b. Per què vostra saviea pregam e, encara, requerim que en fer semblants coses vos guardets, **per tal forma que** càrrech o repreñsió no esperets de nostre senyor Déu ... [*Epistolari de la València medieval* (1399). Carta 110. Assalt frustrat a una alqueria de moros (16 gener 1399)]
- c. pregaren e digueren a nós que prenguem [fianza], **[en] guisa que** él que no·ns defugís, mas que anàs... [*Llibre de Cort de Justícia d'Alcoi*: f. 6r. 19]
- d. gran terratrèmol qui percodí tota la ciutat, **en tal guisa que** una part de paret qui casec ausís dos conselers [*Vides de Sants Rosselloneses*: 266]

---

¹ Per exemple:

- (i) a. Penso, **aleshores**, existeixo
b. Demà és festa, **per tant**, demà cal comprar per dos dies
c. Això és molt complicat, cal que fem, **doncs**, un esquema

- (2) a. E éls dixeren que **en tal manera** ho farien, **que** nós ne seríem pagats. 331, [Jaume I, *Crònica*: 13]
- b. E·ls moros, los meylors, foren tots a les barreres; e, a lentrar, moriren, dels moros, bé de .VII. entrò a.VIII. **E·n guisa** los cuytaren los postres, **que** no·s logren recúyler a l'albacar ni a la torre [Jaume I, *Crònica*: 201, 5]
- c. escales volien sus en la casa puyar, **en tal manera** foren ensegats **que** aqueles escales de tot en tot no... [*Vides de Sants Rosselloneses*: 28]
- d. E per fermall d'incomparable vàlua, portava en lo front, en lo lloc on distinctament los cabells se parteixen, aquella venusta estela que de l'alba porta certa ambaixada, illuminant d'estranya claror la gravitat de la sua cara; **e de tal forma** los raigs de la radiant estela se partien **que** semblants lletres senyalaven: Sicut stela matutina in medio nebule. [Joan Roís de Corella, *Obres Completes*: Sep. 6]

Creiem que l'estudi de l'evolució d'oracions com les esmentades anteriorment té interès per motius tant teòrics com descriptius. En primer lloc, perquè pot contribuir a aclarir quines són les condicions formals que poden servir com a base per a desencadenar una interpretació lògico-semàntica com la consecutivitat. En segon lloc, perquè els nexos implicats en aquestes construccions són una creació romànica (tot i que l'estructura correlativa existia ja en llatí) i il·lustren d'una manera molt clara els patrons de gramaticalització dels nexos complexos tal com s'han exposat a Roberts i Roussou (2003).

2. DESCRIPCIÓ

Les oracions subordinades consecutives d'intensitat-manera parteixen d'una estructura biproposicional on el verb de la principal té un complement preposicional que inclou substantius que expressen manera (*manera, guisa, condició* o *forma*², entre d'altres), de vegades, intensificats mitjançant partícules com (*tal, aytal, etc*)³. A les consecutives que expressen exclusivament intensitat els substantius són *punt, extrem, etc.* i es mantenen els mateixos intensificadors.⁴ Aquest complement estableix una correlació amb una

² L'ús de *guisa*, molt freqüent fins al S. XIV, tant en català com en castellà, decau en favor de *manera* o *forma*, que són les paraules que s'acabaran imposant en el nexa gramaticalitzat. En català *guisa* persisteix fins al segle XV.

³ El quantificador pot ser tàcit, tal com passa actualment en frases com (i):

(i) E·ls moros, los meylors, foren tots a les barreres; e, a lentrar, moriren, dels moros, bé de .VII. entrò a.VIII. **E·n guisa** los cuytaren los postres, **que** no·s logren recúyler a l'albacar ni a la torre [Jaume I, *Crònica*: 201, 5]

⁴ Tot seguit tenim un exemple del que acabem de dir:

coda oracional encapçalada per *que*, la qual és dipositària del valor consecutiu. La construcció discontinua resultant és com la que veiem a (3) i que esquematitzem a (4).

- (3) a. E éls dixeren que **en tal manera** ho farien, **que** nós ne seríem pagats. 331, [Jaume I, *Crònica*: 13]
b. E·ls moros, los meylors, foren tots a les barreres; e, a lentrar, moriren, dels moros, bé de .VII. entrò a.VIII. **E·n guisa** los cuytaren los postres, **que** no·s logren recúyler a l'albacar ni a la torre [Jaume I, *Crònica*: 201, 5]
- (4) **V de/ en tal manera/ guisa...** [**que** [proposició subordinada consecutiva]]

2.1. *Comparatives i consecutives*

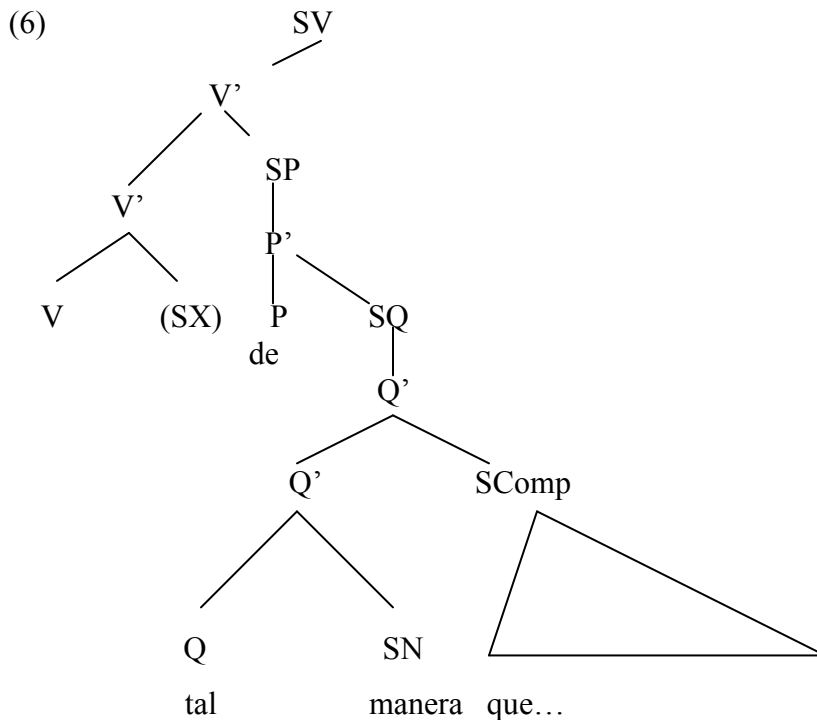
Les construccions comparatives i les consecutives discontinues encaixen en un mateix tipus d'estructura correlativa. Ara bé, les primeres representen la simple correlació entre dues propietats o accions que es poden valorar segons una escala, sense cap altra implicació lògica (cf. Brucart (2003)). En les segones, en canvi, la consecutivitat està sobreposada a l'estructura formal correlativa, de manera que ens trobem davant d'una bipolar, on la primera proposició o pròtasi s'interpreta com l'antecedent o desencadenant de l'efecte o conseqüència (apòdosi). El paral·lelisme estructural d'aquestes construccions d'intensitat-manera amb les comparatives es pot posar de manifest amb exemples com (5), on una comparativa apareix coordinada amb una consecutiva:

- (5) E per la batayla no cessava lo fenèvol de tirar, sí que **tant fort** era la batayla, **e de guisa** tirava lo fenèvol, **que** gran res n'i havie ferits d'aquels dins, d'escuders e d'altres hòmens. [Jaume I, *Crònica*: 15, 32]

Només es pot establir una correlació comparativa o consecutiva quan el verb o el predicat de la principal tenen dimensions susceptibles d'ésser quantificades (vegeu Bosque y Masullo (1998)). En el cas de les consecutives d'intensitat-manera el que resulta quantificat és l'adjunt de manera (representat en l'estructura (6) per SQ). La quantificació és el factor que legitima l'adjunt per a associar-se a una coda oracional, cf. (6), adaptant el que proposa Brucart per a les comparatives (vegeu Brucart (2003)). En les comparatives la coda manifesta l'escala que es fa servir com a punt de referència per al terme que es compara. Aquesta coda és la que permetrà desencadenar la interpretació consecutiva quan es dóna una relació d'implicació lògica amb l'oració principal.

(i) Car, si negú vol fer d'armes ni n'és desijós, nós lo adurem **a punt e a saó que**·n perdrà lo desig que n'haurà. [Jaume I *Crònica* 415, 30]

En el procés de gramaticalització l'SP *de tal manera* de (ii) deixarà d'associar-se a l'oració principal i passarà formar part del SComp de la subordinada ⁵, que era en els inicis la coda del quantificador *tal*.

2.2. La representació dels trets suprasegmentals

Qualsevol estudiós dels textos medievals és conscient de la dificultat que comporta interpretar correctament els manuscrits i reflectir en l'edició els trets suprasegmentals mitjançant signes de puntuació. Per això, de vegades, els exemples on l'editor posa una coma entre *manera* o *guisa* i *que* poden indicar una lectura esbiaixada en què es recupera o s'interpreta un tret suprasegmental que és possible que sigui posterior a l'època del text. Per tant, l'aparició d'una coma entre aquests elements no garanteix el fet que el nexa encara no estigui gramaticalitzat. I, a la inversa, l'absència d'una coma i

⁵ El fet que hi hagi exemples del castellà medieval en què tinguem la mateixa configuració amb sintagmes que contenen el determinant *un* emfàtic ho corrobora d'alguna manera, perquè aquest tipus de construcció és en realitat una oració reduïda.

- (i) a. e diole *vna* ferida de una saeta en la cara, *que* luego aquella ora cuydo ser muerto el rrey Fion [Narbona (1978: 138), Herrero (2005: 506); *Htroy*: 31]
 b. en lugar de hazerme una reverencia, hizo una cabriola, que se leuanto dos uaras de medir en el ayre [Herrero (2005: 506); Cervantes, *Quijote*: II, 23]

la contigüitat entre els elements no vol dir forçosament que el segment estigui gramaticalitzat –compareu (7a) i (7b):

- (7) a. E dix Don Ferrando, per si e per tots los altres, que s'acordarien e que ns respondrien **en tal guisa, que** nós nos tendríem per pagats d'èls. E exiren a acort e no tardaren molt la resposta [Jaume I, *Crònica*: 292, 19]
- b. Mas encara no li podíem respondre complidament tro que cort aguéssem tenguda, mas puys que li respondríem **en tal guisa que** él ne deuria ésser pagat. [Jaume I, *Crònica*: 381, 25]

2.3. *L'alternança modal*

Com es veurà al següent apartat, en llatí aquestes construccions anaven sempre en subjuntiu. El pas del llatí a les llengües romàniques medievals comporta la pèrdua de l'ús exclusiu del subjuntiu, fet que Bartol (1986) relaciona amb la diferència entre una llengua “culta, madura”, el llatí, i una llengua “no culta” i “no madura”, el romanç, i que nosaltres relacionem amb el contrast entre llengua escrita i llengua oral. En aquesta mateixa línia Narbona (1978: 155) explica que el subjuntiu només es fa servir en les consecutives d'intensitat-manera del castellà medieval quan hi ha una intenció subjectiva per part del parlant (és a dir, en construccions volitives, que correspondrien a l'ús del subjuntiu jussiu del llatí)⁶. D'altra banda, Par (1923: 439) relaciona l'ús del subjuntiu en les consecutives d'intensitat-manera de Bernat Metge amb la modalitat de la principal (concretament, amb el fet que hi hagi una interrogació, una negació o una condició).

La presència del subjuntiu, combinada, de vegades, amb la negació, fa que el valor de la subordinada esdevingui hipotètic i que costi de destriar entre el valor purament consecutiu i el final.

- (8) a. Que les terres fossen enluminades **en guisa que** no y fos amagada la via [Alcover-Moll, *DCVB*; Llull, *Cont.* 32, 24]
- b. E directe ... e·l seu lit. E fets-ho **en tal guisa que** no y haga llum [Desclot, *Crònica*: 21, 28]

---

⁶ Segons Woodcock (1959: 84) el subjuntiu es feia servir per expressar tres actituds bàsiques: la voluntat, el desig i l'opinió relativa a la possibilitat. El subjuntiu utilitzat en construccions volitives s'anomena en llatí subjuntiu jussiu. Vegeu també Ernout i Thomas (1953: §§ 251-253).

- c. Aytals obres en partida son naturals e en partida son morals. No dich que tu qui preyques enaxí les digues al poble con les trobes escrites, mas que digues lurs semblançes **en tal guisa que** u pusque entendre, car paraules serien vergonyoses [Llull, *Virtuts e Pecats*: 127]

3. DEL LLATÍ AL CATALÀ

Ernout i Thomas (1953, § 343) distingeixen dos tipus de consecutives en llatí: les *d'intensitat* i les de *manera*. Les primeres expressen l'efecte d'una situació o d'una qualitat que arriba a un determinat grau. Els elements que estableixen la correlació amb el nexu UT de la subordinada poden ser, en aquest cas, ADEO, TAM, TALIS, TANTUS, TANTUM, i també IS, quan vol dir 'tal'.⁷ Les segones indiquen la manera en què es desenvolupa l'acció del verb de la principal i sobretot es documenten amb correlatius com ITA i SIC. En la mateixa línia, Valentí Fiol (1979: 176-177) explica que les oracions consecutives llatines poden expressar el mateixos dos valors: “una conseqüència d'allò que s'ha dit en l'oració principal o la manera com alguna cosa ocorre.”⁸

- (9) a. Sed ipsum Macedonem **tam graviter** palma percussit, **ut** paene concideret [Valentí Fiol (1979: 176); Plin., 3, 14, 7]
 'I va pegar amb la mà al mateix Macedó tan fortament que per poc el mata'
- b. Docet **ita** se possedisse, **ut** nec vi nec clam nec precario possederit [Valentí Fiol (1979: 177); Cic., *Cael.*, 32]
 'Ho manifesta tant que ho ha tingut, que no ho aconseguirà ni per força, ni d'amagat ni amb súpliques'
- c. Quod aegris evenit, quos longe imbecillitas **usque eo adfecti**, **ut** nusquam sine offensa proferantur, hoc accidit nobis [Valentí Fiol (1979: 177); Sèn., *Lucil.*, 7, 1]
 'El que passa als malalts, quan els ha afectat una malaltia tan llarga que mai no en surten completament restablerts, això és el que ens passa a nosaltres.'

També comenta que –tot i que el nexu més comuns són UT i UT NON– de vegades, es fa servir QUIN en lloc de UT NON després d'una oració principal negativa i, en altres ocasions, quan l'oració principal conté un comparatiu la subordinada comença per QUAM UT –vegeu (9d):

⁷ Noteu que alguns dels correlatius que introdueixen les consecutives d'intensitat coincideixen amb els que es fan servir per altres tipus de correlacions com, per exemple, les comparatives.

⁸ De la mateixa manera, aquest autor també diu que “a causa del seu caràcter explicatiu d'un element de l'oració principal, solen portar una partícula introductòria en la principal”: *is, eiusmodi, talis, tantus, ita, sic, tam adeo, usque eo, tantopere*, etc. ('tal', 'tant', 'de tal manera' 'així', 'fins a tal punt', etc.) + *ut* 'que'.

- (10) a. Nemo est **tam fortis, quin** rei novitate perturbetur [Valentí Fiol (1979, 1945:177)]
 ‘No hi ha ningú tan fort que no l’impressioni la novetat del cas’
- b. Quis est **tam individus qui** ab eo nos abducat? [Woodcock (1959: 116; Cic. *Fin.* 1, 3)]
 ‘-Qui és tan envejós que ens mantindria allunyats d’això?’
- c. Nec... quis quamst **tam opulentus qui** mi obsistat in via [Narbona (1978: 53); Plauto, *Curculio*, 284]
- d. Urbs munitior est, **quam ut** capi possit [Valentí Fiol (1979, 1945:177)]
 ‘La ciutat és massa fortificada per ser presa’

D’altra banda, el relatiu llatí podia mostrar diverses relacions lògiques (finalitat, causa, condició, concessió, conseqüència, etc.) l’expressió de les quals es veia reforçada per l’ús del subjuntiu – Cf. Valentí Fiol (1979), Narbona (1978), Bartol (1986), Woodcock (1959)⁹, etc. Així doncs, la subordinada de relatiu es podia utilitzar per a l’expressió de la consecutivitat (cf. Narbona (1978: 53)).

- (11) a. Si quis est **talis qui** ... me accuset [Narbona (1978: 53); Cic., *Catilinam*, 2,3]
- b. Est innocentia adfectio **talis animi quae** nociat nemini [Woodcock (1959: 116; Cic. *T.D.* 3, 16)]
 ‘La innocència és un estat d’ànim tal que no fa mal a ningú’

Com hem avançat a l’epígraf anterior, segons Bassols de Climent (1992: 459), entre d’altres autors, en llatí les oracions consecutives es construïen exclusivament en subjuntiu:

- (12) “Se explica y justifica el subjuntivo en muchas oraciones consecutivas partiendo de una primitiva construcción paratáctica con el verbo en subjuntivo yusivo¹⁰, exclamativo, de indignación o desiderativo.”

⁹ Segons Woodcock (1959: 118, § 158) de vegades, sol ser difícil d’establir si l’oració és final o consecutiva: “... in *Ac.* 2, 15 *tum exortus est Ti. Gracchus qui otium perturbaret*. ‘Then arose Ti. Gracchus to disturb the peace’, Cicero is not attributing purpose to Gracchus, but indicating his own view of the natural effect of Gracchus’ policy. The subjunctive is therefore consecutive. (For *perturbaret* to be final, *ut* instead of *qui* would be required) ... After demonstrative antecedents such as *is*, *talis*, *eiusmodi*, *tam* with an adjective, or a comparative with *quam*, a subjunctive relative clause is clearly consecutive ... In a predicated or predicative *qui*-clause, only the subjunctive can express the effect or result of something in the main clause.”

¹⁰ Pel que fa al subjuntiu Woodcock (1959: 84) explica que es feia servir per expressar tres actituds bàsiques: la voluntat, el desig i l’opinió relativa a la possibilitat. El subjuntiu utilitzat en construccions volitives s’anomena en llatí subjuntiu jussiu.

Quant a l'evolució a les llengües romàniques Bartol (1986: 24-25) ens diu que vindrà determinada pels següents aspectes:

- (13) a. Pèrdua de l'ús exclusiu del subjuntiu (fet que ell relaciona amb la diferència entre una llengua “culta, madura”, el llatí, i una llengua “no culta” i “no madura”, el romanç, i que nosaltres relacionem amb el contrast entre llengua escrita i llengua oral).
- b. Substitució de *ut* per *quod*, i posteriorment per *que*.
- c. La gènesi de les locucions conjuntives del tipus *de manera que*, *de guisa que*, etc.

3. DE LES CONSECUTIVES DISCONTINUES A LES CONSECUTIVES D'INTENSITAT-MANERA: REANÀLISI I GRAMATICALITZACIÓ DEL NEXE.

La formació dels nexos compostos actuals com les locucions conjuntives fossilitzades *de manera que* o *de tal manera que* s'ha d'explicar d'acord amb dos processos que tenen lloc en cicles oracionals successius: primer, el pas d'un adjunt d'intensitat-manera complement de l'oració principal a adjunt de l'especificador de SComp de la subordinada i, segon, la reanàlisi d'aquest material situat a l'especificador del SComp amb el nucli Comp. El resultat final serà una locució conjuntiva que es comportarà com una peça lèxica indivisible.

Roberts i Roussou (2003) analitzen de la mateixa manera les construccions procedents del adverbí llatí MODO que originen el nexa *mu* en alguns dialectes del Sud d'Itàlia (dialectes del sud de Calàbria i dialectes sicilians del Nord-Est). En aquests dialectes, MODO, un element extern al SCOMP, es reanalitza com un SAdv. associat al complementador i passa ocupar la posició d'Especificador del SCOMP.

- (14) (i) [modo] [SComp ut [...]]
(ii) [SComp modo [Comp...]] ...¹¹

Creiem que aquest mateix patró pot explicar el procés de gramaticalització dels SPs o SAdvs que expressen intensitat-manera, com ara *de tal guisa* o *de tal manera* (o bé

---

¹¹ Aquests autors expliquen que la simplificació estructural que comporta la reanàlisi implica la pèrdua de l'estructura d'adjunció i el fet que MODO acabi associant-se amb el sistema complementador:

(i) “The structural simplification would then have clearly involved the loss of this adjunction structure with the result that *modo* became associated with a head in the C system” [Roberts i Roussou (2003: 97, nota 8)]

l'adverbi *així*) que passen de ser adjunts del predicat principal a reanalitzar-se com elements associats a la subordinada consecutiva, el complementador de la qual és *que*.

- (15) (i) [_{SComp1} ... [de tal guisa] [_{SComp2} [_{Comp} que] ...]]
 (ii) [_{SComp1}... [_{SComp2} de tal guisa [_{Comp} que] ...]] +

Un cop en el marc del SCOMP, es dona un procés de gramaticalització que fa que el SP es gramaticalitzi com a nucli de COMP i tot el complex passi a ser un nexce compost. A (16) i (17) il·lustrem els dos passos d'aquest procés:

- (16) a. B [_{SP} *de tal guisa*] *que* A
 b. ESTRUCTURA DEL NEXCE COMPOST:
 [_{SComp} [_{SP} P +*tal*...] [_{Comp°} que] [_{SFlex} ...]] (cf. Roberts i Roussou (2003: 196, exemple (7))
- (17) a. B [_{Comp} [*de tal guisa*] *que*] A
 b. ESTRUCTURA DEL NEXCE COMPOST: [_{SComp} [_{Comp°} [P +*tal*..] +*que*]] (cf. Roberts i Roussou (2003: 196, exemple (7))

Com es pot veure en els exemples següents, a (18a) *en guisa* 'd'una manera' és un adjunt modal de *cuytar* i la subordinada es predica d'aquest adjunt modal. Vegeu també (19) en què *axi* té el mateix tipus de funcionament. El significat de manera es pot veure clarament a (18b). A (18c), en canvi, l'adjunt deixa d'associar-se amb la oració principal i passa a ser interpretat com un adjunt del SCOMP de l'oració subordinada consecutiva.

- (18) a. **E·n guisa** los cuytaren los nostres, **que** no·s pogren recúyler a l'albacar ni a la torre. [Jaume I, *Crònica*: 201, 5]
 b. E ells dixeren que·ls donàssem .I. porter que anàs ab ells per les aldees e, on que trobassen la cosa, que la's prenguessen; e ells assegurar·ho hien molt bé e farien **en guisa que**, quan exiríem de València, ho hauríem tot. [Jaume I, *Crònica*: 407, 12]
 c. E pregam·los molt caramente que·ns fassen prest de pa e de bestiar, **en guisa que**·n pogúessem haver bastament en la ost. [Jaume I, *Crònica*: 406, 14]
- (19) a. los peccadors son **axi** fets mals per lo pecat **que** necessari es que sien superlativament remoguts ... de Deu [Par (1923: 373); Bernat Metge, *Lo somni*: 2140]
 b. cosa corporal de si mateixa no pot esser **axi** movent **que** alguna cosa no la haia a moure [Par (1923: 373); Bernat Metge, *Lo somni*: 1099]

El procés de reanàlisi trigarà en consolidar-se, fet que explica que en la mateixa època, o fins i tot en un mateix text, convisquin formes amb graus diferents de fossilització. El grau de fossilització de la construcció és menor si es poden interposar elements entre l'adjunt d'intensitat-manera i la conjunció *que*, tal com veiem a (20)

- (20) a. E féu-nos parlar pleyt aquel que havien feit cap e seyor, e havia nom Xuaip e era estat de Xiver, de tots sarraïns de les montayes e dels castells, que, si nós li havíem mercè e li fayem bé, que él nos retrié los castells e les montanyes **en tal manera**, però, **que** él pogués onradament viure. [Jaume I, *Crònica*: 113, 9]
- b. E faem-los venir denant nós e moguem-los nostra paraula en **aytal manera**: con nostre Seyor nos havia feyta tanta de gràcia, **que** altres reys havia haüts en nostre loch tam bons o meylors que nós [Jaume I, *Crònica*: 292, 5]
- c. E nós graym-los ço que ells deyen e dixem-los que al matí seríem là e faríem **de guisa** ab ells, **que** ells serien pagats de nós, e que faríem nostres cartes ab éls. [Jaume I, *Crònica*: 411, 9]

També són indicis d'un grau incomplet de fossilització exemples com (21) on apareixen coordinats *de guisa* i *de manera* a l'especificador del SComp de la conjunció *que*:

- (21) a. que vós aquels recaptetz **en tal gisa e en tal manera que** d'èls pusca ésser feit compliment de dret [Llibre de Cort de Justicia de Cocentaina: 137, 18]
- b. Alcoy, e que en nostre poder que faria **en guisa e en manera que** aqueles sues fiances ne [serien] ben ... [Llibre de Cort de Justicia d'Alcoi: f. 6r. 14]

El fet que el SP/SAdv/SGrau no ocupi sempre la posició adjunta al SCOMP en molts casos (tal com il·lustraven els exemples de (2)) s'explica fàcilment atenent a dos motius: d'una banda, si es té en compte que les llengües medievals es caracteritzen per la possibilitat de presentar "scrambling" dels seus constituents (cf. Martins (2005)), de l'altra que el sintagma que conté el quantificador *tal* pot avantposar-se al capdavant de l'oració principal si està emfasitzat i es comporta com un focus.

5. BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M. i F. de B. MOLL (1930-1961) *Diccionari català-valencià-balear: inventari lexical i etimològic de la llengua catalana*, Palma de Mallorca, Moll. [http://dcvb.iecat.net]
- ÁLVAREZ, A. I. (1995), *Las construcciones consecutivas*, Madrid, Arco Libros: Cuadernos de Lengua Española.

- ÁLVAREZ, A. I. (1999), “Las construcciones consecutivas”, dins I. Bosque i V. Demonte (eds.), *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid, RAE/Espasa Calpe, vol. III, cap. 58.3, pp. 3739-3804.
- BARTOL HERNÁNDEZ, J. A. (1986) *Oraciones consecutivas y concesivas en las «Siete Partidas»*, Salamanca, Universidad de Salamanca.
- BARTOL HERNÁNDEZ, J. A. (1988) *Las oraciones causales en la Edad Media*, Madrid, Paraninfo.
- BASSOLS DE CLIMENT, M. (1992, [1a ed. 1956]) *Sintaxis latina*, 10a edició, Madrid, CSIC, 2 vols.
- BLAKEMORE, D. (2002), *Linguistic Meaning and Relevance: The Semantics and Pragmatics of Discourse Markers*, Cambridge, Cambridge University Press.
- BOSQUE, I. i P. J. MASULLO (1998), “On Verbal Quantification in Spanish”, dins O. Fullana i F. Roca (eds.), *Studies on the Syntax of Central Romance Languages*, Girona, Servei de Publicacions de la UdG: Colecció Diversitas.5, pp. 9-63.
- BRUCART, J. M. (2003), “Adición, sustracción y comparación: un análisis composicional de las construcciones aditivo-sustractivas del español”, en F. Sánchez Miret (ed.) (2003), *Actas del XXIII Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románica (Salamanca, 24-30 de septiembre de 2001)*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag.
- COROMINES, J. (1980-1991) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial/ La Caixa
- COROMINES, J. i J. A. PASCUAL (1980-1991): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. 6 vols. Gredos: BRH (Diccionarios. 7). Madrid.
- CUENCA, M. J. (1991) *La oració composta: la subordinació*, Valencia, Publicacions de la Universitat de Valencia.
- ERNOUT, A. i F. THOMAS (1953), *Syntaxe latine*, 2a edició, París, Klincksieck.
- ESCANDELL, Mª V. i M. LEONETTI (2000), “Categorías funcionales y semántica procedimental”, *Congreso Internacional de Semántica (Universidad de La Laguna, 1997)*, Madrid, Ed. Clásicas, vol. I, pp. 363-378.
- ESCANDELL, Mª V. i M. LEONETTI (2002), “Coercion and the Stage/Individual Distinction”, dins Javier Gutiérrez Rexach (ed.) (2002), *From Words to Discourse. Trends in Spanish Semantics and Pragmatics*, Oxford, Elsevier, pp. 159-179.
- FUENTES RODRÍGUEZ, C. (1985) *Sintaxis oracional: las oraciones consecutivas en español*, Sevilla, Alfar.
- HERRERO RUIZ DE LOIZAGA, F. J. (2005) *Sintaxis histórica de la oración compuesta en español*, Madrid, Gredos: Biblioteca Románica Hispánica (Estudios y ensayos 440).
- KROCH, A. (1989), “Reflexes of grammar in patterns of language change”, *Language Variation and Change*. 1, pp. 199-244.
- KROCH, A. (1994), “Morphosyntactic Variation”, dins K. Beals et al. (eds.), *Papers from the 30th Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society*, Vol. 2: *Parasession on the Variation and Linguistic Theory*, pp. 180-201. <http://www.ling.upenn.edu/~kroch/online-papers.html>
- KROCH, A. (2000), “Syntactic Change”, dins M. Baltin and Ch. Collins (eds.) (2000), *The Handbook of Contemporary Syntactic Theory*, Oxford, Blackwell Publishers: Blackwell Handbooks in Linguistics.
- MARTINS, A. M. (2005), “Clitic Placement, VP-Ellipsis, and Scrambling in Romance”, dins M. Batllori, M.-L. Hernanz, C. Picallo i F. Roca (eds.), *Grammaticalization and Parametric Variation*, Oxford, Oxford University Press, pp. 175-193.

- NARBONA, A. (1978), *Las proposiciones consecutivas en español medieval*, Granada, Servicio de publicaciones de la Universidad de Granada.
- PAR, A. (1923) *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge (1398)*, Halle (Saale), Max Niemeyer Verlag: Beihefte zur Zeitschrift für Romanische Philologie (Begründet von Prof. Dr. Gustav Gröber).
- PORCAR MIRALLES, M. (1993) *La oración condicional. La evolución de los esquemas verbales condicionales desde el latín al español actual*, Castelló, Universitat Jaume I.
- RIVAROLA, J. L. (1976) *Las conjunciones concesivas en español medieval y clásico. Contribución a la sintaxis histórica del español*, Tübingen, Niemeyer.
- ROBERTS, I. i A. ROUSSOU (1999), “A formal approach to ‘grammaticalization’ ”, *Linguistics*. 37.6, pp. 1011-1041.
- ROBERTS, I. i A. ROUSSOU (2002), “The history of the Future”, dins David Lightfoot (ed.) (2002), *Syntactic Effects of Morphological Change*, Oxford, Oxford University Press, pp. 23-56.
- ROBERTS, I. i A. ROUSSOU (2003), *Syntactic Change. A Minimalist Approach to Grammaticalization*, Cambridge, Cambridge University Press.
- SARAGOSSÀ, A. (2002), dins SOLÀ, J. et al. (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, § 30.7.
- SOLÀ, J. (2002), “Relatives i consecutives, comparatives, causals, etc.”, dins SOLÀ, J. et al. (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, § 21.6.2, pp. 2538-2540.c
- VALENTÍ FIOI, E. (1979 [1a ed. 1945]), *Sintaxi llatina*, Barcelona, Curial: Manuals 2.
- WOODCOCK, E. C. (1959), *A New Latin Syntax*, Bristol, Bristol Classical Press.